

структура и содержание атласа избирательного процесса в Украине. Определены способы изображения и пути использования атласа в практике избирательного процесса и в процессе профессиональной картографической подготовки студентов.

Ключевые слова: картографирование, избирательный процесс, карта избирательного процесса, атлас избирательного процесса.

УДК 528.9

І.О. Підлісецька

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВИВЧЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В ШКОЛІ

У статті розглянуто сучасний стан вивчення культурної спадщини в школі. Описано основні шкільні курси, в яких вивчається історико-культурна спадщина України. Зроблено аналіз забезпеченості навчального процесу картографічними матеріалами різних видавництв, які використовуються в даний час. Розроблено і рекомендовано структуру атласу «Культурна спадщина України», який може бути використаний у навчальному процесі. Тема історико-культурної спадщини держави, по суті, присутня в різних навчальних курсах, де і може використовуватися рекомендований атлас.

Ключові слова: вивчення історико-культурної спадщини, навчальний курс, атлас «Культурна спадщина України».

I. Pidlisetska

STUDY THE CULTURAL HERITAGE AT SCHOOL

In the article the modern consisting of study the cultural heritage at school is considered. The basic school courses, in which historic-cultural heritage of Ukraine is studied, are described. The analysis of material well-being of educational process is done by cartographic materials of different publishing houses which are used presently. Developed and recommended structure of atlas «Cultural heritage of Ukraine», this can be used in an educational process. The theme of historic-cultural heritage of the state, in fact, is in different educational courses, where and the recommended atlas can be used.

Keywords: study the historic-cultural heritage, educational course, atlas «Cultural heritage of Ukraine».

Вступ. Світогляд учнів формується у шкільному віці. Зараз наше суспільство поступово оговтується від кризи, що охопила всі сфери нашого життя включаючи і сферу освіти. Виховання підростаючого покоління потребує великих зусиль і фінансування, бо від цього залежить майбутнє нашої незалежної держави. Недбайливе ставлення до культурних цінностей призвело до втрати вікових історико-культурних традицій та духовності. Історико-культурне середовище, культурна спадщина країни допомагають виховувати духовні цінностей у школярів. Однією із складових освіти, зростання загального культурного рівня є, на думку автора, розширення світогляду учнів шляхом інтеграції знань про культурну спадщину нашої держави з використанням різноманітної інформації.

Вихідні передумови. Ряд чинників впливає на процес вивчення та дбайливе ставлення до історико-культурної спадщини. Серед них можна

виділити політичні, соціально-економічні, історичні та ін. По якості збереження та ставлення до національних цінностей, а саме історико-культурної спадщини, можна з'ясувати, які в суспільстві панують фактори впливу - політичні, релігійні, моральні, соціальні тощо. Існує велика кількість методів і прийомів, які застосовуються при вивченні історико-культурної спадщини в школі, але використання картографічного методу доцільне. Картографічний метод дає можливість узагальнення інформації та наочного представлення її, що покращує сприйняття учнями. Відомий приклад використання цього методу [5]. Результат систематизації зібраного краєзнавчого матеріалу подано у вигляді картографічного твору - атласу, який складається із карт різної тематики, з короткою текстовою інформацією та ілюстраціями. Є спроба розкрити шляхи вирішення проблеми побудови цілісної системи зображення культурних процесів у картографії [15].

Метою даної публікації є аналіз і висвітлення стану вивчення культурної спадщини в школі та картографічне її забезпечення. Дана проблема є актуальною і потребує певних зусиль держави, вчителів, науковців та картографів в її вирішенні.

Виклад основного матеріалу. Культурна спадщина - це показник рівня цивілізованості суспільства, а ми відносимо себе саме до такого суспільства. Процес його формування полягає в особистості кожної людини, яка формується на протязі всього життя, особливо під час навчання у середніх начальних закладах. Історико-культурна спадщина створена упродовж століть сумлінною працею багатьох поколінь. Україна має самобутнє історико-культурне середовище.

У початковій школі вивчається курс «Я і Україна. Довкілля», який охоплює зміст освітньої галузі Державного стандарту початкової загальної освіти «Людина і світ», що реалізується в окремих предметах. Цей курс не тільки за змістом є глибоко-національний, а й за формами навчання. Основна мета курсу - це формування вихованої, інтелектуально розвиненої, відданої своїй Батьківщині людини, здатної відповідати за збереження себе та свого природного і суспільного довкілля. Навчальний матеріал курсу поділяється на блоки та вивчається поступово по визначених змістовних лініях стандарту освітньої галузі. Отриманні ще в школі знання впливають на формування культури учнів, їх переконань у необхідності збереження історико-культурної та природної спадщини рідного краю і держави.

У 4-му класі, відповідно до програми, учні отримують відомості (уявлення) про «зв'язок людини з результатами її діяльності в довкіллі» [11, с.279]. Програма містить відомості про пам'ятки культури, визначних національних діячів, духовну та матеріальну спадщину народу, працю людей, виробництво, заповідні місця. Певне місце займає і патріотичне та моральне виховання учнів, їх формування як громадян України. Згідно з програмою, учні ознайомлюються з державною символікою, державним устроєм країни, народними звичаями, особливостями життя людей у різних регіонах, народними звичаями, культурними пам'ятками. При організації навчально-виховного процесу слід використовувати наочні матеріали, серед яких найбільш інформативними є атласи і карти.

ЗАТ «Інститут передових технологій» (ІПТ) розробив та випустив атлас для 4-го класу до курсу «Я і Україна», який схвалений до використання у навчально-виховному процесі Міністерством освіти і науки України (лист № 1/12-2737 від 15.05.2007 р.). В атласі [14, с.2-3] розміщено карту «Культурна спадщина народу». На ній подано історико-культурні, архітектурні та археологічні пам'ятки, пам'ятники та центри народних промислів тощо. На нашу думку, карта за інформативністю дуже насичена і для сприйняття учнями 4-го класу досить складна. Карта має додаткові дані у вигляді найвизначніших об'єктів історико-культурної спадщини по територіально-адміністративному поділу - по областях, АР Крим та окремо по Києву і Севастополю. Об'єкти спадщини подано наочно - художніми значками, які графічно відтворюють вигляд самого об'єкта на місцевості. Також в атласі на карті «Природні зони України. Рослинний і тваринний світ» приділено увагу і природній спадщині - представлено території природо-заповідного фонду України національного значення – національні природні парки та заповідники.

Для забезпечення навчального процесу в 5-му класі можна користуватися атласами картографічного підприємства ІПТ [6] та ДНВП «Картографія» [4], які містять карти, що дають різну інформацію про місто Київ: «Історичні місцевості», детальний план «Центр міста», «Визначні місця», «Видатні особи в Києві» та «Київ у минулому». Користуючись цими картографічними матеріалами, можна збагатити свій культурний рівень, набути нових знань про видатних діячів історії та культури, детально ознайомитися з найвизначнішими пам'ятками Києва, але це стосується переважно мешканців столиці та Київської області.

В атласі «Київ» [6] є схема центра міста, яка представлена у вигляді панорамного плану з позначеннями визначних об'єктів, назва яких подана в легенді. Користуючись цим планом, можна ознайомитися з визначними місцями Києва та збагатити свій культурний рівень, оглянувши пам'ятники, відвідавши музеї і театри. На плані показано споруди, пов'язані з життям і діяльністю видатних осіб (особистостей), творчий шлях яких пройшов у Києві. В атласі «Мій Київ» [4] є цікава карта – «Видатні імені на карті Києва», де позначено вулиці, що названі на честь видатних людей, пам'ятники та інші місця, пов'язані з іменами відомих діячів української культури (музеї видатних діячів української культури, будинок літераторів, кладовища, де поховані видатні кияни). В атласі є врізка-схема «Великий Кобзар у Київських назвах», на якій подано різні установи (музеї, бібліотеки та ін.), вулиці, бульвари, названі на честь Т.Г. Шевченка.

Ще один атлас, який використовується у 8-9 класах школи, - це «Географія України» [1]. У ньому є карта «Рекреаційні ресурси», яка знайомить з історико-культурною спадщиною України: архітектурною, археологічною та природною. Слід зазначити, що на карті є об'єкти, внесені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (станом на 2005 р.). В атласі «Фізична географія України» [3] подано природну спадщину, яка представлена територіями природо-заповідного фонду загальнодержавного значення.

Картографічним видавництвом «Мапа» розроблено та видано серію картографічних видань різної тематики. Серед них, відповідно до теми статті, заслуговують на увагу атласи навчальної тематики: серія краєзнавчих атласів «Моя мала Батьківщина», які є навчальними посібниками до шкільного курсу «Рідний край». У цій серії видано атласи більшості областей України - Житомирської, Київської, Львівської, Вінницької, Дніпропетровської, Тернопільської, Черкаської, Хмельницької, Одеської, Запорізької, Харківської [7 - 9, 12]; готуються до видання атласи інших областей. Серія цих краєзнавчих атласів суттєво відрізняється від атласів інших видавництв своєю інформативністю. В атласах міститься інформація окремо по областях України, що дає можливість більш детально ознайомитися з культурною та природною спадщиною окремих регіонів. Атласи цієї серії за структурою змісту - однотипні. Детально на картах «Пам'ятки історії та культури», які присутні в усіх атласах, подано ці об'єкти. Вони класифіковані за різними ознаками: пам'ятки археології (за епохами), архітектури (за видами, за функціональним призначенням споруд, за релігійною приналежністю та ін.), історії (за хронологією), пам'ятники видатним людям. У цій серії цікавими є також карти «Видатні земляки», що допомагають ознайомитися з видатними діячами науки, культури, історії, мистецтва, які народилися, мешкали в регіоні або творчий шлях яких пов'язаний з даним регіоном. На цих картах можна побачити додаткову інформацію у вигляді фотографій найвидатніших особистостей свого краю.

Усі розглянуті вище атласи рекомендовані для шкіл Міністерством освіти і науки України або іншими установами. Користуючись у навчальному процесі описаними картографічними матеріалами, школярі України можуть отримати багато цікавої інформації про історико-культурну спадщину, яка подана у простому, доступному для учнів вигляді. Для ознайомлення з більш детальною інформацією про стан культурної спадщини необхідно звертатися до різноманітної спеціалізованої літератури, картографічних матеріалів, Інтернету.

Ще один курс - «Художня культура» для загальноосвітніх закладів (9-11 класи) - вивчається відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти в галузі «Естетична культура». Даний курс «дає змогу особистості не тільки прилучитися до вітчизняних і загальнолюдських цінностей, а й самовизначитися у світі культури, включитися в її створення, удосконалюючи насамперед власний духовний світ». У 9-му класі відбувається узагальнення мистецьких знань учня, які набуті у 1-8 класах [13]. По програмі іде вивчення таких тем: «Художня культура і середовище» і «Художня культура рідного краю», у яких поглиблюються знання про «форми збереження культурної спадщини, пам'ятки культури і мистецтва рідного краю, культурно-мистецькі заклади, пам'ятні місця краю, пов'язані з життям і творчістю відомих митців, регіональні центри народних промислів і ремесел, етнорегіональний фольклор» та ін. У межах цих тем учням пропонується виконати практичні заняття, серед яких рекомендовано розробку карти туристичного маршруту «Пам'ятки художньої культури рідного краю». Цей курс забезпечений

підручниками для різних класів, але не має відповідних картографічних матеріалів – карт, атласів, ПІС, які б, на нашу думку, вдало б доповнювали навчальний процес. Виходячи з цього, автором розроблено структуру атласу «Культурна спадщина України», який можна рекомендувати для збагачення знань учнів у школі. В атласі пропонуються три розділи і карти такої тематики:

Розділ I. Адміністративний поділ України. Інфраструктура туристичної галузі. Розподіл туристів за видами туризму та метою відвідування. Санаторно-курортні заклади. Тематичні екскурсії вихідного дня для учнів і студентської молоді. Туристична діяльність в Україні. Інші карти.

Розділ II. Історико-архітектурний потенціал України. Культура і мистецтво України. Музеї. Історико-культурний потенціал України. Виставкові та екскурсійні заходи. Інші карти.

Розділ III. Природно-заповідний фонд України. Природно-ресурсний потенціал (всі області України). Природно-заповідний фонд Хмельницької області. Природно-заповідний фонд Івано-Франківської області. Природно-заповідний фонд Закарпатської області. Природно-заповідний фонд Тернопільської області. Природно-заповідний фонд Волинської області. Природно-заповідний фонд Рівненської області. Туристичні маршрути Львівщини (і переважної більшості областей України, класифікованих по видах туризму залежно від області (регіону). Зелений туризм на Закарпатті. Екстремальні види туризму Карпатського регіону. Зимовий відпочинок у Карпатах. Літній відпочинок в АР Крим. Крим туристичний. Археологічна спадщина (усі області України). Архітектурна спадщина (переважно західний та південний регіони). Пам'ятки архітектури. Дерев'яні церкви Львівщини. Замки та фортеці АР Крим.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Одна із складових освіти - виховання молодого покоління з повагою ставитися до різних культур, пам'ятаючи, що поняття «історико-культурна спадщина» складається із внесків різних культур. Треба також усвідомлювати, що проведення заходів, які присвячені збереженню спадку минулих поколінь, потребують значних інвестицій і відповідної підготовки вчителів і діячів культури. У сфері культурної спадщини освітянська діяльність є ідеальним засобом донесення до молоді значущості майбутнього через розуміння минулого. Освіта з питань культурної спадщини по своїй суті присутня у різних навчальних програмах, але її можна розширити ще і через викладання різних шкільних предметів.

Одним із завдань освіти є формування в учнів національної гідності, гордості за свою Вітчизну та дбайливого ставлення до історико-культурної спадщини наших нащадків.

Постає необхідність у збагаченні навчальних матеріалів (книжок, навчальних посібників, картографічних матеріалів тощо) інформацією, пов'язаною з вивченням культурної спадщини в навчальних закладах різного рівня акредитації.

Рецензент – кандидат географічних наук, доцент Л.М. Даценко

Література:

1. *Географія України*: Атлас для 8-9 кл. – К.: Ін-т передових технологій, 2005. – С. 46.
2. *Економічна і соціальна географія України*: Атлас для 9 кл. – К.: ДНВП «Картографія», 2006. – 32 с.
3. *Фізична географія України*: Атлас для 8 кл. – К.: ДНВП «Картографія», 2009. – С. 30-31.
4. *Мій Київ*: Атлас для 5 кл. - К.: ДНВП «Картографія», 2007. – С. 16-20.
5. *Имангулова Т.В.* Создание школьно-краеведческого атласа Мамлютского района Северо-Казахстанской области // Проблемы непрерывной географической освіти і картографії: Зб. наук. праць. Вип.10. – К.: Ін-т передових технологій, 2009. – С. 97-102.
6. *Київ*: Атлас для 5 кл. – К.: Ін-т передових технологій, 2002. – 24 с.
7. *Київська область*: Геогр. атлас «Моя мала Батьківщина» / Відп. ред. Т.В. Погурельська. – К.: Мапа, 2000. – 20 с.
8. *Київщина*: Геогр. атлас «Моя мала Батьківщина» / Відп. ред. Т.В. Погурельська. – К.: Мапа, 2006. – 24 с.
9. *Львівська область*: Геогр. атлас «Моя мала Батьківщина» / Відп. ред. О.І. Шаблій. – К.: Мапа, 2006. – 20 с.
10. *Художня культура* / Н.В. Назаренко, Л.В. Гармаш, Н.В. Чен та ін.: Підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. – Харків: Оберіг, 2009. – 256 с.
11. *Програма для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 кл.* - К.: Початкова шк., 2006. - С. 278-303.
12. *Хмельницька область*: Геогр. атлас «Моя мала Батьківщина» / Відп. ред. Т.В. Погурельська. – К.: Мапа, 2004. – 20 с.
13. *Художня культура. Програма для 9-11 кл. академ. рівня загальноосвіт. навч. закл.* – К.: МОН України, 2006. –Реж дост.: www.mon.gov.ua/education/average/programs_zpr/hud_kult.doc
14. *Я і Україна*: Атлас для 4 кл. – К.: Ін-т передових технологій, 2005. – С. 46.
15. *Яценко В.С.* Особливості географічної картографії у зображенні культурних процесів // Проблемы непрерывной географической освіти і картографії: Зб. наук. праць. Вип.10. – К.: Ін-т передових технологій, 2009. – С. 235-239.

И.А. Пидлисецкая

ИЗУЧЕНИЕ КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ В ШКОЛЕ

В статье рассмотрено современное состояние изучения культурного наследия в школе. Описаны основные школьные курсы, в которых изучается историко-культурное наследие Украины. Сделан анализ обеспеченности учебного процесса картографическими материалами разных издательств, которые используются в настоящее время. Разработана и рекомендована структура атласа «Культурное наследие Украины», который может быть использован в учебном процессе. Тема историко-культурного наследия государства, по сути, присутствует в разных учебных курсах, где и может использоваться рекомендованный атлас.

Ключевые слова: изучение историко-культурного наследия, учебный курс, атлас «Культурное наследие Украины».